

Gini-koefficienten er et utilstrækkeligt mål for ulighed

INDLÆG

12.12.2022

Af forskningsprofessor Rasmus Landersø,
ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed

Gini-koefficienten giver ikke det fulde billede af den danske ulighed. Den medregner ikke effekten af velfærdsydelse, og inddrager hverken fremtidsudsigter eller forskelle i uddannelse og sundhed. Derfor skal ulighed også måles ud fra andre faktorer

For nyligt offentliggjorde Danmarks Statistik den årlige opgørelse af indkomstuligheden i Danmark. Nyheden, at uligheden i 2021 var den højeste nogensinde målt i Danmark, bredte sig hurtigt, og er siden blevet diskuteret i Information og en række andre landsdækkende medier.

Konklusionen om den rekordhøje ulighed er baseret på en stigning i Gini-koefficienten, der afspejler en større indkomstulighed i det pågældende år. Når vi som samfund interesserer os for ulighed, handler det dog ikke kun om indkomstforskelle i snæver forstand. Det er oftest forskelle i livsvilkår i bredere forstand, der anses som uretfærdige – specielt, hvis de skyldes udefrakommende omstændigheder.

Men Gini-koefficienten siger ikke meget om eksempelvis ulighed i uddannelse, fremtidsudsigter eller sundhed. Om Gini-koefficienten stiger eller falder, giver således langt fra et dækkende billede af ulighed, hvorfor den opstår, og hvilke konsekvenser den har. Det er derfor vigtigt at få nuanceret den nye rekord i ulighed. Selvom Gini-koefficienten er et udbredt mål for ulighed, er det centralt at stille skarpt på dens begrænsninger.

For det første påvirker adgang til ydelser som gratis behandling i sundhedsvæsenet og uddannelser i høj grad uligheden, men er ikke medregnet.

For det andet er rekorduligheden udtryk for et øjebliksbillede uden hensyntagen til forskelle i fremtidsudsigter eller indkomstsikkerhed.

Og for det tredje fokuseres der kun på ulighed i indkomst og ikke på forskelle i andre aspekter såsom uddannelse, helbred, eller hvilke muligheder forældre kan give deres børn.

Velfærdsstaten fremtidsforsikrer os

Den danske velfærdsstat er kendetegnet ved et relativt højt niveau af omfordeling af ressourcer. En væsentlig del af omfordelingen foregår via skatter og overførselsindkomster, og er medregnet i den offentliggjorte Gini-koefficient. Dog foregår en betragtelig omfordeling også gennem gratis adgang til offentlige serviceydelser som dagtilbud, uddannelser og behandling i sundhedsvæsenet. Hvis man medregner disse forhold, er den beregnede ulighed lavere, fordi udgifter til serviceydelser i højere grad går til personer med lave indkomster.

Herudover fungerer velfærdsstaten også som en forsikring: Et sikkerhedsnet, hvis man i fremtiden bliver ledig eller syg. Dette er særlig vigtigt for grupper med lave indkomster og formuer, men afspejles heller ikke i Gini-koefficienten. Inddrages den samlede omfordeling og forsikring, er niveauet af ulighed i Danmark således lavere end den officielle opgørelse giver indtryk af.

Livsvilkår og velfærd handler imidlertid ikke kun om, hvad vi har i dag, men også om fremtidsudsigter. Disse betragtninger fanges heller ikke, når uligheden opgøres i indkomstforskelle i et enkelt år. Studerende er eksempelvis blandt lavindkomstgrupperne, når indkomstulighed opgøres. Men studerende på landets universiteter kan forvente en høj indkomst i fremtiden. Selvom pengene måske er små i studietiden, vil dette hurtigt ændre sig for de fleste. Økonomiske ressourcer og livsmuligheder er derfor langt mere end et øjebliksbillede.

Men hvad kan vi så sige om udviklingen i ulighed, hvis vi skal forsøge at inddrage forskelle i fremtidsudsigter? Et nyere studie, som jeg selv er medforfatter til, fokuserer på den samlede velfærd, man som ung i Danmark kan forvente gennem hele livet. Studiet viser, at størstedelen af unge i Danmark har udsigt til en bedre økonomisk situation gennem resten af livet end deres forældre havde, da de var på den samme alder.

Ulighed i social arv

Stigningen i den forventede velfærd gennem de seneste generationer hænger i høj grad sammen med en højere indkomstsikkerhed og bedre lånemuligheder. Det betyder dog ikke, at uligheden er faldet over generationerne. Tværtimod. At det er blevet lettere at låne penge, er især kommet personer med lange uddannelser, og højere forventet indkomst, til gode.

Et tilsvarende resultat ses også for uligheden i sundhed – endnu et aspekt, som ikke er afspejlet i Gini-koefficienten. I gennemsnit kan en 30-årig i dag forvente at leve længere end tidligere årgange kunne, da de var 30 år. Men forskellene i denne restlevetid er steget på tværs uddannelses- og indkomstniveauer. Alle samfundsgrupper oplever altså i gennemsnit et bedre helbred end tidligere, men stigningen er størst for ressourcestærke personer. Forskellene i helbred handler dog i høj grad om forskelle i adfærd og livsstil. Ikke alene om indkomstforskelle.

Den stigende ulighed ses også i den sociale arv. Flere forskningsresultater viser en stigende ulighed, når fokus flyttes til forskelle blandt børn alt efter deres familiebaggrund. Roden til de forskelle, der opstår gennem livet, plantes tidligt. Og igen ser vi samme mønster: Uddannelses- og indkomstniveauet er i gennemsnit steget for alle grupper i samfundet, men de er steget mest for dem med ressourcestærk baggrund.

Der er store sammenfald i alt fra uddannelse og indkomst til helbred og sociale forhold. Det er altså oftest de samme grupper, der klarer sig henholdsvis bedst og dårligst på alle disse parametre.

Allerede i børnehævealderen ses markante forskelle i sproglige færdigheder på tværs af familiebaggrund. Videre igennem barndommen og ungdommen kommer ulighed i høj grad til udtryk gennem forskelle på succes i uddannelsessystemet, men også gennem hvem, der eksempelvis kommer ind i en kriminel løbebane. Senere giver uligheden sig til udtryk på arbejdsmarkedet, på familiestiftelse og i hvilke områder man bosætter sig. Og endeligt manifesterer uligheden sig i helbredsforskelle sidst i livet.

Potentielle muligheder

Det er en politisk afvejning, i hvilken grad større ulighed er rimelig, fordi nogle grupper oplever større fremgang i livsvilkår og fremtidsudsigter end andre. Men diskussionen om udviklingen i uligheden og dens konsekvenser bør nuanceres og handle om mere end Gini-koefficienten alene.

Omfordeling gennem skatter og overførselsindkomster er for eksempel blevet mindre over de seneste 20 år. Og man kan påvirke årets indkomstforskelle ved hjælp af mere omfordeling, og derved opnå en reduktion af Gini-koefficienten. Men dette vil ikke nødvendigvis ændre ved de egentlige årsager til uligheden. Samtidigt kan man også forestille sig politikker, der sænker omfordelingen og øger uligheden på kort sigt, men løfter samfundet på længere sigt, heriblandt de mere udsatte grupper. Arbejdsmarkedsreformerne i løbet af 1990'erne, som bl.a. mindskede adgangen til og niveauet af nogle ydelser, var med til at lægge grunden for den lavere ledighed og de mere robuste offentlige finanser i de efterfølgende årtier.

Vil man i stedet ændre andre aspekter såsom ulighed i uddannelse, fremtidsudsigter og sundhed, er effekterne af øget omfordeling af indkomst mere tvivlsomme i et land som Danmark, der allerede omfordeler meget. Selvom vi har fri adgang til uddannelser og behandling i sundhedsvæsenet, ligner de danske forskelle i uddannelse og sundhed i høj grad de forskelle, der ses i lande med større selvfinansiering og mindre omfordeling af indkomst. Det er oftest de mest ressourcestærke, der er bedst til at navigere i velfærdsstatens rammer og de muligheder, der tilbydes.

Konklusionen om den stigende ulighed er ikke forkert. Men ulighed målt ud fra personers årlige indkomst fanger ikke de egentlige faktorer bag den stigende ulighed i Danmark, og risikerer derfor at

afspore diskussioner om ulighed fra at omhandle den ulighed, der oftest optager os. Hvis målsætningen er at ændre uligheden i livsvilkår betydeligt, vil det givetvis kræve mere langsigtede indsatser på tværs af mange forskellige områder. Og det vil kræve, at vi ikke kun retter blikket mod Gini-koefficienten, når vi måler ulighed.